

Klaudy K. 2018. A fordítóképzés szintjei és módszerei. Zárszó. In: Dróth J. (szerk.) *Gépiesség és kreativitás a fordítói piacon és a fordításoktatás különböző szintjein*. Budapest: Károli Gáspár Egyetem – L'Harmattan. 191–194.

A fordítóképzés szintjei és módszerei

Klaudy Kinga

Kedves hallgatóság, kedves olvasók!

Köszönöm Dróth Júlia tanárnőnek a felkérést, hogy a délelőtti szekció végén foglaljam össze az előadásokat. Szívesen teszem, mert az általa szervezett konferenciák, mindig a fordítás oktatásának lényeges gyakorlati kérdéseit érintik, de oly módon, hogy a fordítás elméleti megközelítése is ott van a háttérben.

Kóbor Márta és Léhmann Magdolna előadásának szellemes címe „Minden szinten szinte mindent” jól tükrözi a fordítóképzésben most kialakult helyzetet. Bár mesterszinten akkreditálták, alapszinten is folyik. Az előadás nagyon érdekes kérdést vet fel: hol lehetne fordítóképzésben az alapképzés és a mesterképzés közötti választóvonalat meghúzni. Csak elméleti szinten vetik fel maguk is, mintegy illusztrálva a felvetés abszurditását: talán az alapképzés legyen gyakorlati, a mesterképzés pedig elméleti?

Véleményem szerint, ha már ezekben a kategóriákban gondolkodunk, akkor éppen fordítva. Az alapképzésben lehetne elképzelni az elméleti előadásokat, a magyar fordítástörténetről, a nemzetközi fordítástörténetről, a fordítástudomány alapkérdéseiről, terminológiájáról, a fordítási elvekről, a fordítási normáról, a fordítási norma és a célnyelvi norma kapcsolatáról, tehát a fordításról mint kulturális és interkulturális jelenségről. Ebben az esetben a mesterképzést teljes egészében a gyakorlatnak lehetne szentelni, kezdve az általános fordítástechnikai szemináriumoktól a gazdasági és jogi szakfordítási szemináriumokig beleértve a természetesen a nyelvtechnológiai eszközök használatának és a terminológiai ismereteknek az oktatását, amit csak a fordítási gyakorlat közben lehet végezni.

De egyetérttek az előadókkal, hogy az elválasztás nagyon nehéz. Ez az oka annak, hogy mikor 2005-ben az összes érdekelt intézmény közreműködésével elkezdtuk kidolgozni a mesterképzés képesítési követelményeit mindenki egyetértett abban, hogy a fordító és tolmácsképzés mesterképzés legyen. Abból a közismert tételből kiindulva, hogy a fordító és tolmácsképzés ott kezdődik, ahol a nyelvi képzés befejeződik, és nem valószínű, hogy valakinek a fordítói készségei meghaladják a nyelvi készségeit. Az ELTE létesítette a szakot, a többi egyetem ennek alapján azonos képzési és képesítési követelményekkel indította. Akkor egyetértettünk abban, hogy az alapszintű nyelvi képzés megalapozza a mesterszintű fordító- és tolmácsképzést. Mivel azonban az nyelvszakos alapképzéshez különböző 50 kredités minorokat és specializációkat lehetett felvenni, szinte elkerülhetetlen lett a fordítói specializációk és minorok megjelenése. Ez így rendben is van, az ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszékén folyó fordító-és tolmács mesterképzésre is sokan sikeresen felvételiznek azok közül, akik angol vagy német nyelvszakos alapképzésen fordítói minort vagy specializációt választottak. Az tehát nem baj, hogy minden szinten tanítunk fordítást, hiszen egész életemben azt támogattam, hogy a fordítás éppen olyan tantárgy legyen a nyelvszakos hallgatók képzésében, mint pl. a leíró nyelvtan, vagy a beszéd és stílusgyakorlat, csak az lenne nagy baj, ha diplomát is adnánk minden szinten.

Rátérek a következő három előadásra, melyek mindegyike a fordítandó szövegműfajok és a feladattípusok összefüggését tárgyalta, Ugrin Zsuzsa a társadalomtudományi és a gazdasági szakfordítói képzésben, Balogh Dorka a jogi, Horváth Ágnes az orvosi szakfordítói képzésben. Az előadások témaválasztása Dróth Júlia tanárnőnek köszönhető, aki fordításpedagógiát oktat az ELTE BTK Fordítástudományi Doktori Programjában, és ezek az előadások is az ő szemináriumán születtek. Már maga a kérdésfeltevés, hogy milyen műfajhoz milyen gyakorlattípusok tartoznak, jelzi, hogy a fordításoktatás kezdi komolyan venni a műfajokat.

A forrásnyelvi üzenet jellegzetességeinek a feltárása, hogy KI? a feladó, KINEK? HOL? MIKOR? MIÉRT? küldi az üzenetet, eddig is követelmény volt, hiszen a mesterképzés megalapítása óta úgy kérjük a diplomamunkákat, hogy a fordítandó idegen nyelvű szöveg és a magyar fordítás előtt külön fejezetben részletesen kell ismertetni azt a kommunikációs helyzetet, amelyben a forrásnyelvi szöveg megszületett és a fordítás igénye felmerült. Ki a megrendelő? Mi a megrendelő szándéka? Ki a vélt vagy valós célközönség? Évek óta olvasom a diplomamunkákat, és látnom kell, hogy ezt az elemzést nem minidig veszik komolyan a tanárok, és így aztán a leendő fordítók sem tudják elvégezni. Néha nem is könnyű kideríteni ezeket az adatokat. Sok évvel ezelőtt Heltai tanár úr tartott egy előadást arról, hogy

megpróbálta kinyomozni a megrendelők szándékát, de értetlenséggel találkozott. Pedig a kommunikációs helyzet, a kommunikáció szereplőinek viszonya nagyon változó lehet pl. Horváth Ágnes előadásából vett példákkal beteg tájékoztató, vagy műtét előtti bejegyző nyilatkozat vagy zárójelentés esetében. Mindhárom előadás arra törekedett, hogy a tágabb szakterületén belül differenciálja a szövegtípusokat, ennek megfelelően differenciálja az egyes szövegtípusokban felmerülő fordítási problémákat és ennek megfelelő gyakorlattípusokat állítson össze. Az, hogy a szakszöveg nemcsak terminológiai nehézséget jelent, hanem szintaktikait is, azt eddig is tudtuk, de a három előadónak ennél most sikerült egy lépéssel továbblépni a műfajfüggő feladat típusok felé.

Ezután két olyan előadás következett, mely azzal foglalkozott, hogy milyen szerepet játszanak az irodalmi szövegek a BA szintű fordítási specializációban és a szakfordítói képzésben. Gulyás Adrienn majd Horváth Géza előadásából egy-egy mozzanatot szeretnék kiemelni: a nem-konvencionális fordítási megoldások kérdését és a fordítandó szöveg vonzerejének kérdését. Gulyás Adriennek az irodalmi szövegek fordításáról szóló előadását hallgatva eszembe jutott egy lényeges különbség a szakfordítás oktatása és az irodalmi szövegek oktatásának fordítása között. A szakszövegek fordításának oktatásakor arra biztatjuk a hallgatókat, hogy mindig kövessék az adott szakterület fogalmazási konvencióit és igyekezzenek a lehető legszokványosabb megoldást választani. A szépirodalmi szövegek fordításakor pedig megengedhetők, sőt éppen kívánatosak lehetnek a nem-konvencionális megoldások, hiszen az eredeti művek szerzői is gyakran nem-konvencionális megoldásokat választanak. Horváth Gézának az irodalmi fordítás létjogosultságáról szóló előadását hallgatva pedig arra a hallgatómra gondoltam, aki Papp Andrea tanárnő szemináriumán sikeresen fordított szépirodalmi szöveget, de egy gazdasági tárgyú újságcikkből nem tudott használható fordítást készíteni. Amikor rákérdeztem ennek okára, azt mondta, hogy az irodalmi szöveg megragadja, beleéli magát a szereplők lelki világába, és ez megmozgatja képzeletét, előhívja nyelvtudásának rejtett tartalékait, a szakszöveg pedig hidegen hagyja, nem érdekli, nem érinti meg, és ez korlátozza a magyar nyelvi kifejezőeszközeit is.

A délelőtti program második részében Robin Edina és Szegh Henriett beszélt a Pannónia Korpuszról, melyet Robin Edina vezetésével folyamatosan építenek az ELTE BTK Fordítástudományi Doktori Programjának hallgatói: Dankó Szilvia, Götz Andrea, Nagy A. Lilla, Pataky Éva, Szegh Henriette és Zolczer Péter (Robin et al 2016). Jellege: párhuzamos és összehasonlítható, jelenlegi mérete 12 millió szövegszó, tervezett mérete 20 millió szövegszó, és kutatók számára hamarosan nyilvánosan is hozzáférhető lesz. Minden magyar fordításkutató hálás lehet Robin Edinának ezért a kezdeményezésért, hiszen Mona Baker már

1995-ben kezdeményezte a nagyméretű automatikusan lekérdezhető szövegtörzsek felhasználását a fordítás kutatásában, és a világon már sok nyelven és nyelvpárban léteznek törzsek, de magyar fordítási törzset eddig nem épített senki. Ráadásul nem csak írott nyelvi, hanem beszélt nyelvi, sőt audiovizuális része is van a Pannónia törzshöz. Ez azért fontos, mert az audiovizuális fordítás egyre inkább divatba jön, mint kutatási tárgy, és mint tantárgy is. Egy ilyen audiovizuális kurzus feladattípusairól, módszereiről és tapasztalatairól beszélt Zolczer Péter. Nagy munka van az előadás mögött, az előadó intenzíven foglalkozik az audiovizuális fordítás elméleti hátterével is, mivel az audiovizuális fordításról írja doktori értekezését.

Összefoglalva, három dolgot találok említésre méltónak a délelőtti elhangzott előadásokkal kapcsolatban. (1) Öröndetes, hogy ilyen differenciáltan gondolkodunk a fordításról illetve a fordítás, mint nyelvi közvetítés különböző fajtáiról, mert ezzel megelőzhetők a végtelenbe nyúló és sehová sem vezető beszélgetések az általában vett fordítási nehézségekről. Minden műfajnak megvan a maga szakirodalma, megvannak a maga kutatói. Ez a szövegcentrikus gondolkodás a jövőben bizonyára javítani fogja az oktatás minőségét is. (2) Öröndetes, hogy az elmélet egyre szorosabban kapcsolódik a gyakorlathoz, az oktatás és a piac igényeihez. (3) Újszerű jelenség a kutatócsoportok alakulása. Régen a fordítók magányosan dolgoztak, mostanában terjed a csoportos fordítás. Régen a fordításkutatók is magányosan kutattak, mostanában terjednek a kutatócsoportok: Szegeden, Egerben alakult ilyen műhely, az ELTE Fordítástudományi Doktori Programjában Horváth Ildikó körül alakult ki egy tolmácsoláskutatói munkacsoport, Robin Edina a Pannon Korpusz munkálataiba fogott össze több doktoranduszt. Tehát összességében elmondható, hogy jó irányban haladunk.

Köszönöm az előadásokat, köszönöm a figyelmet.